

TNC 50 ÅR

Likt och olikt

Av Staffan Ulvönäs
TNCs föreståndare och VD

Det finns två uttryck som leder tankarna åt precis motsatta håll: "allting är sig likt" och "ingenting är sig likt". När det gäller att betrakta TNC inför dess 50-årsjubileum går det dock alldeles utmärkt att använda båda uttrycken samtidigt utan att sanningen därför blir lidande.

Allting är sig likt på så sätt att TNC fortfarande har som huvuduppgift att bringa reda i terminologin och att ge ut ordlistor inom olika tekniska områden. Men sättet att arbeta och presentera resultatet har utvecklats under dessa 50 år. Vår gamla databas, dvs det kartotek som genom åren fyllts av registerkort med termer, har vi kvar, men numera tar vi i första hand hjälp av datateknikens ettor och nollor för att sköta arkivfunktionen. Vem hade väl så sent som vid TNCs 25-årsjubileum kunnat tänka sig att man skulle kunna lagra hundratusentals termposter på en liten aluminiumskiva och med hjälp av den på några sekunder kunna få svaret på komplicerade frågor. Jag tänker naturligtvis på CD-ROM-tekniken och TNCs Termdokskiva, som förresten kommer ut i en ny version i slutet av året. Denna gång med över en halv miljon termposter!

Den nationella samling kring det svenska tekniska språket som kännetecknade kretsen kring TNC när organisationen kom till under brinnande krig 1941 finns naturligtvis kvar. Samtidigt har TNC under de senaste åren ägnat allt mer tid åt att ge kvalificerad terminologisk service i samband med det svenska

näringslivets ökade strävanden att göra sig gällande på den internationella marknaden.

För de flesta brukar ju 50-årsdagen betraktas som den milstolpe som markerar livets middagshöjd. När det gäller TNC har vi nog en känsla av att det fortfarande är tidiga morgonen och att vi framför oss ser en spännande utveckling inom det terminologiska området, inte minst med sikte på Europamarknaden. TNC är den centrala instansen för terminologi i Sverige och har lett utvecklingen inom området även i ett internationellt perspektiv. Det tänker vi fortsätta att göra även i framtiden.

Något annat som inte är sig likt är detta nummer av TNC-Aktuellt. Ingen av artikelförfattarna hör hemma i den ordinarie redaktionen, utan vi har gått till kretsen omkring TNC och bett om hjälp.

Vi har vänt oss till TNCs förre VD Einar Selander, till Stig Nilsson, som vi känner från Ny Teknik och som skrivit en avhandling med rubriken "Terminologi och nomenklatur", och till Bengt Norbrink, som är huvudredaktör på Teknik & Standard. Bengt Norbrink har dessutom mycket goda relationer till Grönköpings Veckoblad och har därför kunnat hjälpa oss med en intervju med chefen för vår systerorganisation därstädes.

Med andra ord, vårt vanliga organ TNC-Aktuellt har inför 50-årsfirandet tagit på sig högtidsdräkten. Vi hoppas att läsarna skall få glädje av innehållet.

På tal om Terminus

med spår av det förflutna

Av fil. dr h.c. Einar Selander,
tidigare VD i TNC

Åtskilligt av det vi skriver om har redan ägt rum eller nedtecknats av andra. Således sker både läsandet och nedskrivandet senare i tiden än de händelser de ägnar sin uppmärksamhet. Att läsa och skriva sker under ständig försening. Nedskrivandet och läsandet av skriften befattar sig enbart med spår av det förflutna.

Peter Kemp: Döden och maskinen. En introduktion till Jacques Derrida. Stockholm/Stehag 1990 (Symposion Bokförlag. Moderna franska tänkare. 8.)

I god tid

Tekn dr John Wennerberg vid ASEA höll den 28 mars 1941 ett föredrag inför Tekniska Litteratursällskapet med rubriken "Arbetsuppgifter för en teknisk nomenklaturcentral". Ur föredraget hämtar vi följande:

Fastän Tekniska nomenklaturcentralen, TNC, ännu inte existerar officiellt, kan jag förråda att den redan trätt i verksamhet. Tydligt är emellertid att vi ju inte gärna ännu kunna gå alltför bröstångens tillväga; vi måste invänta ordnandet av vissa formaliteter.

Detta sekretariat existerar redan och kan nås brevlades under adress TNC, Västerås. Till detta sekretariat kan vem som helst, organisationer, företag, enskilda, komma med frågor och uppslag.

TNC:s arbetsuppgift ... rör sig alltså först och främst om termer, som tekniken behöver, och deras definitioner. Man får väl också räkna hit hela fraser, språkstil etc. ... vår första åtgärd [blir] att

uppleta de personer, kommittéer, föreningar, som representera nomenklaturvetandet och nomenklaturvetet inom olika tekniska fack. ... termerna få överföras på kort, förberedelsevis granskas, ordnas såväl alfabetiskt som begreppsmässigt. ... Man får tänka sig att detta TNC:s samarbete försiggår med flera tekniska grenar samtidigt, dvs. att TNC fungerar som en verklig central, och att en stor del av själva arbetet göres utom det egentliga TNC ... Alltnog, så småningom får TNC ett värdefullt kartotek med termer och definitioner, såväl allmäntekniska som hörande till specialområden. Då börja vi bli mogna för ordboksarbete, eller jag skall vara mera blygsam och säga ordlistearbete ... I detta sammanhang får TNC en direkt språkvårdande uppgift; det gäller att undertrycka det språkligt lågvärdiga och framhåva det högvärdiga. Det gäller också i viss mån att nybilda ord och därvid blir kravet på språklig korrekthet, liksom på lämpligheten i begreppsmiljön etc. särskilt starkt.

Den i skolorna använda nomenklaturen måste vi få studera och tillsammans med skolans män diskutera, och få försöka komma överens om vissa rekommendationer till läroboksförfattare och lärare.

Kontakt med lärare i gymnasier och yrkeskolor kom tidigt till stånd, avläsbart i första hand genom telefonfrågor och i brevväxling, ofta i samband med rekommendationer (eller avrådanden) som framförts i "TNC-spalten" eller annorstädes. En mera systematisk uppvisning i skolorna (liksom vid universitet och högskolor) kunde initieras längre fram i

tiden. Som exempel på denna form av samarbete kan nämnas uppdrag som gymnasieinspektör och aktiv medverkan vid studiedagar, liksom föreläsningar vid symposier och liknande, ibland publicerade som i: "Samverkan Allmän språkkunskap – Naturkunskap" (Studiedagsmaterial, utgivet av Lärarhögskolan i Uppsala 1971), "Om fackspråk i bruk" (i: Sammanfattning av föredrag vid AScLA:s konferens 6–8 oktober 1978 "Språket i bruk"), "Teknisk terminologi och gymnasieutbildningen" (Rapport fra AScLA-symposium "Fagspråk", Bergen 1981), "Fackspråkets behov av termer" (i: Fackspråk. "Ett moment i undervisningen", Stockholm 1986).

Start i Västerås (ASEA)

När stadgarna för TNC slutligen fastställts av Kungl Maj:t den 23 maj 1941, att gälla från den 1 juli 1941, var sekretariatet väl förberett för sina uppgifter. John Wennerberg, med avlagda lärdomsprov inom det elektrotekniska området och med långvarig tjänst hos ASEA i Västerås, stannade, liksom den assisterande personalen, kvar på lönelistan hos ASEA, som dessutom ställde lokaler till förfogande. ASEA, sedan länge känt som ett effektivt arbetande företag, kunde uppfatta en kompetent arbetande "egen" nomenklaturcentral som ett verksamt led i rationellt lönsamhetstänkande. Genom att varje underleverantör och samarbetspartner stimulerades till att tillämpa gemensamma benämningar med klart definierat innehåll kunde man sätta gräns för frispråkig men oekonomisk valfrihet – på köpet fick man, med rätta, en ideell prägel. I naturlig anslutning till Wennerbergs och ASEAs speciella kompetensområde låg tonvikten i TNCs termarbete inledningsvis inom eltekniken, även om resultatet av rekommendationerna kanaliseras huvudsakligen via standardiseringsorganen, främst SEK. En TNC-utgåva inom detta område kom först år 1951 genom publicering av TNC 15, "Elektroteknisk ordlista". Ordlistan vilade på en engelsk förlaga, "International Electrotechnical Vocabulary", från år 1938. Samtidigt var TNC 15 ett första resultat av ett konkret nordiskt termsamarbete, nämligen med den danska Terminolo-

gicentralen (TC) och det norska Rådet for Teknisk Terminologi (RTT).

En tidig svit av "Vägledning i TNC:s publikationer" gavs numret TNC 0 och hade karaktär av preliminär marknadsföring. Det första "riktiga" numret, TNC 1, i den serie som vid 50-årsjubileet omfattar 91 publikationer, kom redan år 1942 och hade rubriken "Internationella bokstavs-beteckningar". Dess internationella förlaga hade förberetts under många år, i första hand inom IEC och under medverkan av den nationella motsvarigheten SEK, där aktiva insatser gjorts av TNCs blivande förste föreståndare, John Wennerberg. TNC 1 följdes aldrig upp i serien, utan ersattes år 1953 av SEKs och TNCs gemensamma publikation SEN 0101.

TNC 2, med titeln "Skrivregler", blev till skillnad från de båda förut nämnda en långlivad produkt. Den kom år 1943 och har sedan fått en rad av reviderade nyutgåvor och nytryckningar. I förordet till TNC 2 sägs bl a "Det har, icke minst för landets tekniker, länge varit en kännbar brist, att ... inga officiella regler funnits för rättskrivning i vidsträckt mening". I denna situation framlade den nybildade Tekniska nomenklaturcentralen för Svenska Akademien (sedan starten en av TNCs stödjare) ett förslag till vissa skrivregler som sedan kunde utges med Akademiens godkännande, år 1943.

Nästa utgåva, TNC 22, kom ut redan år 1953. Under mellantiden hade en första utgåva, kallad "Skrivregler", också getts ut av Nämnden för svensk språkvård (som hade grundats år 1944, med TNC som en av stiftarna). I TNC 22 kunde konstateras att genom samverkan de båda institutionerna emellan hade "överensstämmelser nåtts i alla viktiga hänseenden", dock icke i fråga om den stundom livligt diskuterade frågan om kommatering, där TNC sedan länge hävdade en princip som avvek från Nämndens mera allmängiltiga.

När den tredje utgåvan av "Skrivregler" kom ut 1964, TNC 37, hade denna för läsarna praktiska skillnad bringats att upphöra.

Många av de tidigaste TNC-publikationerna gavs ut under rubriken "TNC-spalten", med innehållet hämtat från Wennerbergs inlägg i Teknisk Tidskrift, som då var

landets ledande organ för civilingenjörer och andra tekniker. En sammanställning av dessa "spalter", omfattande åren 1941-1956, utgavs i samlingsvolymen "Ord och uttryck" 1963 (vars upplaga tämligen snart slutsålades). Något ur denna samling, av inte bara historiskt intresse, återges här nedan.

Under rubriken TNC kommer i allmänna avdelningen av Teknisk Tidskrift att tid efter annan inflyta meddelanden om aktuella frågor på det tekniska nomenklaturområdet. ... de uppgifter som erbjuda sig variera från besked om enstaka uttryck till hela nomenklaturområden, med hoppet om framtida ordboksutgivning ännu blott hägrande. Bland andra spörsmål förekomma också rättstavningsfrågor. Härvid äger TNC det ovärderliga stödet av Svenska Akademien. ... Måtte TNC:s egna publikationer få samma auktoritet!

(Ord och uttryck 3:7)

Att finna god ersättning för sådana tekniska termer som lida av logiska eller språkliga brister erbjuder problem av varierande svårighetsgrad, men dessa problem äro sällan eller aldrig olösliga. Vida allvarigare är svårigheten att få ersättningen genomförd i språkbruket, och TNC måste i många fall räkna med nödvändigheten att acceptera bristfälliga uttryck, emedan de vunnit häöd och inte kunna ändras utan kännbara olägenheter.

(Ord och uttryck 7:22)

"I många fall" skriver John Wennerberg, men i hur många? Och i hur många fall har nya eller nybildade termer gått "segrande" fram, vunnit fackspecialisternas gillande, trängt in i utbildning och undervisning, vunnit insteg i lagtext osv. Det kunde vara ett par frågor att söka svar på. Ture Johannisson, den ordbildningskunnige, under ett par perioder ordförande i TNCs styrelse, var intresserad av att söka finna någon forskarstuderande, benägen att ägna sig åt en sådan uppgift. Såvitt jag förstår är en sådan uppgift fortfarande aktuell.

Efter flyttning till Stockholm (IVA)

År 1957 kunde TNC flytta in i nya lokaler i IVAs fastighet vid Grevturegatan i Stockholm. IVA, den mest aktiva tillskyndaren av

TNC, förstärkte TNCs tunna resurser med fri tillgång till ett förnämligt bibliotek, infogande i vaktmästarrutiner och framför allt genom professionell bokförings- och kassatjänst. Lokalernas centrala läge gav också impulser till kontakter av just central art. Det blev lättare att med IVA som replipunkt föra överläggningar i finansiella frågor och att verka för att "teknikens språkvårdsfrågor" i någon mån kunde föras över från periferins ytterkanter till den punkt där samhällets tongivande kretsar ibland ägnade sig åt att lyssna på argument. Radion ryckte ibland ut för att få direktbelysning på termsituationer som kunde vara aktuella för allmänheten, och genom abonnemang på pressurklipp fick vi kännedom om intressanta reaktioner även från avlägsna delar av riket.

Som alla vet ligger nomenklaturarbetets kärna i det ordkartotek som i höst under stumma protester likväl någorlunda villigt låtit inordna sig i våra nya lokaler. Kompletterat med det källmaterial som också samlats under Västeråstiden utgör det ett kvantitativt och kvalitativt ganska imponerande bestånd av ovärderlig nytta för det fortsatta nomenklaturarbetet. Vissa delar av materialet börjar nu få den ålderns färg som ett par decennier lätt skänker åt tekniska föremål. Det är ju emellertid inte TNC:s främsta uppgift att belägga den språkhistoriska utvecklingen inom det tekniska området, och det är inte heller risk att materialet övergår till att bli av övervägande museal karaktär.

(Ur artikelförfattarens anförande vid representantförsamlingens möte den 12 december 1957)

Efterhand som åren har gått, kan det kanske övervägas om det inte på ett rimligt sätt kunde ingå i TNCs uppgifter att medverka i teknikhistorisk språkkonservering, bl a i samråd med tekniska museer och det allmänna svenska ordförrådets huvudansvariga. Principiellt låter sig tanken väl fogas in i den för terminologiarbetet naturliga arbetsparollen "kontinuitet och förnyelse".

Till kontinuiteten hörde för övrigt tidigt att låta medlemmarna vid årsmöten få lyssna till kvalificerade föreläsare, ofta från till synes vitt skilda verksamhetsfält.

I enlighet med denna tradition kunde representantförsamlingen vid en av de första sammankomsterna i IVAs högtidssal få höra Harry Martinson som gästföreläsare hålla ett – som protokollet uttrycker det – "kåserande anförande om ordbildning, särskilt med hänsyn till det tekniska språket i Aniaya". Dagen efter berättade Dagens Nyheter om hur "En församling av ordbildare lyssnade trollbundna på onsdagen till vad överste ordmagikern själv berättade om sin konst". Och senare har professor Sigurd Fries gjort en koncentrerad sammanfattning (i Språkvårdsstudier), varur följande må återges:

Han [Harry Martinson] citerar Aristoteles: "Orden betyder i sig själv intet. De är endast bärare av den betydelse vi av hävd ger dem." Men han reserverar sig med orden: "den hävden räcker inte längre, när det gäller att åskådliggöra den nutida ständigt vidgade och fördjupade vetenskapliga synen på verkligheten, särskilt som de vetenskapliga och matematiska formlerna som fångar sammanhangen inte erbjuder något språkligt grundmaterial att bygga vidare på."

I den begynnande rymdåldern var det naturligtvis de ledande industrinationernas språk som först kände behov av att skapa nya vetenskapliga och tekniska uttryck, även om det inte ledde till ett ordförråd med poetisk lyskraft eller med dramatisk bärkraft, mogna att överföras till operans form. Med likartade resultat i den globala forskningens utveckling valde man – kan det tyckas – i USA och Sovjet att markera sin särart genom olika benämningar på rymdfarkostens mänskliga styrman och styresman. Efterledet var gemensamt, -naut, hämtat ur det kända ordet för (luft)hav. Som förled hade man i det amerikanska språket astro- (med anknytning till stjärnorna) och i det ryska kosmo- som avser världsalltet. Jfr "Rymdordlista", TNC 53. På svensk botten blev det vid samma tidpunkt aktuellt att föra en diskussion om Sovjet och det ryska språket. Tidningen Expressen beställde således från TNC (1959) ett inlägg i en debattserie. Ur artikeln kan hämtas följande:

Namnen lunik och sputnik är populära ytexempel på företeelser av mera djupgående innebörd. De

pekar på betydelsen av elasticitet och hållfasthet i den språkliga framställningen; som den stora mottagningscentralen för nytt kunskapsstoff måste språket omställas, förnyas och göras redo att vidarebefordra nya idéer, fakta och företeelser.

En sådan terminologi har ett syfte som sträcker sig längre än den praktiska vardagstillämpningen; den strävar åt ökad ekonomisk utvinning av språkets möjligheter som kommunikationsmedel.

Så är fallet även i Ryssland, där man sedan år 1951 ger ut en serie under benämningen "Rekommenderade termer", som hittills har kommit ut med 49 häften. Utgåvningen ombesörjes av en kommitté för teknisk terminologi vid Vetenskapsakademien i Leningrad.

(Expressen 1959-12-22 "Bättre förbindelser med ryskan!")

Man kan lätt glida över ett decennium med dess rika produktion av ordlistor, uppsatser, föredrag och andra aktiviteter för att stanna ett tag vid åren 1968–1969. På uppdrag av SINFDOK genomförde professor Nils Göran Sjöstrand då en utredning om TNCs ställning m m. I utredningen (alltjämt ett i hög grad läsvärt dokument) sägs i en sammanfattning bl a att "ett principbeslut om uppbyggnaden måste snarast fattas, så att en effektiv och långsiktig planering kan göras och anställningstrygghet kan garanteras för den personal som nyanställs", och han drar slutsatsen att de litet gammalmodiga lokalerna likväl lätt kan rymma en nödvändig utökning av personal som vid utredningens tillkomst bestod av "chef, sekreterare och tillfälligt anställd".

Mot bakgrund av den nämnda personalstyrkan hade representantförsamlingen vid årsmötet i december 1968 kunnat ta del av en programpunkt kallad "Arbetsgången vid framställningen av ordlistor". Redogörelse lämnades därvid för tillkomsten av tre under året utgivna ordlistor, nämligen TNC 39, "Gummiteknisk ordlista" (sekreteraren i Gummitekniska föreningen Christer Nordenskjöld), TNC 40, "Korrosionsordlista" (docent Einar Mattson, KTH), och TNC 41, "Vattenordlista" (avdelningsdirektör Nils Ahlgren, Naturvårdsverket). En livlig debatt

följde om principer och villkor för terminologiarbetet men framför allt kring de redovisade analyserna av framställningskostnader o d. Sålunda refererade Nils Ahlgren (senare under ett antal år ledamot av TNCs styrelse) till en analys som innebar att "varje term i ordlistan har kostat 600–800 kr i framställning, exklusive remissbehandling hos institutioner och myndigheter". Ahlgren har som bekant återkommit till liknande frågekomplex, vid representantförsamlingens möte 1988 under rubriken "Terminologiarbete – en lönsam verksamhet".

Även i pressen väckte kostnadsfrågorna uppmärksamhet. Sålunda hade Svenska Dagbladet en artikel under rubriken "Vad får en glosa kosta? Njugga anslag till ordlista" och i Aftonbladet konstaterade man på Innerspalten (Karl Vennberg?) "att anslagen är njugga och att vårt uppptecknade ordförråd därför har svårt att hålla sig i nivå med vetenskapernas och slöjdernas framsteg".

Den njugghet i fråga om anslag som sålunda observerats och som SINFDOKs egen utredare sökt motverka i sina rekommendationer, visade ingen påtaglig tendens att förvandlas i motsatsen. SINFDOKs huvuduppgift var ju, som också framgår av dess fullständiga namn, Statens råd för vetenskaplig information och dokumentation, att bevaka området information och dokumentation, vilket inte automatiskt innebar någon kompetens inom det specialområde som utredningsmannen haft till uppgift att analysera. Sålunda uppgav man sig inom SINFDOK ha kunnat konstatera, att den i och för sig höga produktivitet i ordlisteutgivning m m som TNC presterat under ett antal år hade sin förklaring i att organisationens uppgift huvudsakligen var "redaktionell", dvs i stort innebärande sortering av ett från omvärlden inströmmande material i en alfabetisk ordning, sedan länge hävdvunnen också bland tekniker i vårt land.

Samma år, 1968, lämnade en av regeringen tillsatt utredare, Martin Fehrm, "Synpunkter på TNCs framtida verksamhet". Anförandets innehåll berörs i artikeln "TNC inför nya utvecklingsmöjligheter", införd i IVAs tidskrift TVF (Teknisk-Vetenskaplig Forskning).

I den återopade kostnadsdebatten var

"Vattenordlista, del 1", ett av de projekt som fingraskades. Den följdes i sin tur av ytterligare delar som rönste stor efterfrågan. Man kan därav troligen dra slutsatsen att de tillgodosåg ett behov. Det tillvägagångssätt som tillämpades vid denna framställning har belysts – förutom i TNCs egna handlingar – i ett antal artiklar publicerade i tidskriften Vatten: "Ord som vatten" (1971, 160–161), "Begrepp som vatten – vatten som begrepp" (1977, 72–73), "Vattnet i våra ord" (1984, 212–215).

Som avslutning på denna rundsyn kan det vara naturligt, men inte särskilt uppmuntrande, att erinra om att ett genomarbetat förslag (1988) till revision av serien Vattenordlistor inte fått någon positiv behandling hos tilltänkta finansärer.

Orden i TNC,

dvs i Tekniska nomenklaturcentralen, har funnits där från början, och alla tre leden, *teknisk*, *nomenklatur* och *central* har behandlats, förklarats och – som vi har kunnat se – ibland ifrågasatts. Organisationen har döpts om, måhända avsiktligt, t ex till "nomenklaturcentralen", med anknytning till verksamhetens normativa del, eller till "nomenklaturcentralen", en i och för sig ännu mera passande omskrivning, både med hänsyn till TNCs grundfunktion i den kulturella termprocessen och med tanke på de blygsamma ekonomiska villkor som ofta sägs präglade kulturella aktiviteter.

I tidigare översikter har TNCs position som namngivare gärna bundits samman med latinets "nomenclator", den allestädes närvarande slaven i högtstående ämbetsmäns värvningskampanjer i det likaledes högtstående romerska riket. (När kulturskribenten Ragnar Oldberg anmälde "TNCs Skrivregler", skrev han bl a så: "I Rom för länge sen en nomenclator/ var sin höge herres informator/ om deras namn som gick på stadens gator".)

Om man i stället lägger tonvikten vid terminologins förgrundsfigur kommer man till den ingalunda oviktige småguden *Terminus*, en gestalt alltså betydligt högre upp i hierarkin i det klassiska samhället. En besökare i imperiets gamla huvudstad, Rom, kan förvisso lätt konfronteras med de blottlagda ga-

tor och gränder som nomenklaturens tjänstear andrar frekventerade i sina herrars släptåg.

Den åter som vill framföra sin uppvaktning till den högste ansvarige för gränser och gränsdragningar, Terminus, har det mera besvärligt. Besökaren bör helst ha en kombination av de egenskaper som utmärker de grupper som i nutidens samhälle arbetar i Terminus efterföljd, lantmätare och definitionsmakare, för att orientera sig fram – i tankarna – till den förmodade plats för lämplig uppvaktning som befinner sig djupt under den mussolinska triumfgata som dragits över Forum och angränsande anläggningar.

På övertid

"Terminus", som är det latinska grundordet för våra välkända *term*, *terminologi* och också *terminal*, står för begrepp som vi återger med ord som *gräns*, *gränsmärke* osv, både det som lantmätare ibland kallar *någång* och det som för terminologen avrundar innehållet i ett definierat uttryck, och likaså den slutliga gränsen för textbussar och datorer liksom för levande varelser.

Under sådana förhållanden blir det förstås särskilt besvärande när gränsöverskridande situationer blir aktuella. TNC, som alltsedan sin start haft mellanspråkliga "gränstvister" under bevakning och delvis under behandling, kunde mot slutet av den period som här i rapsodiskt skick har berörts registrera två händelser av principiellt intresse i dessa sammanhang. Dels gäller det grundandet av NORDTERM, som på danskt initiativ diskuterades fram vid ett seminarium i Stockholm år 1976. Självfallet var det i första hand tal om samarbete i Norden, men också frågor av mera allmängiltig räckvidd berördes. Dels kan man peka på ett i egentlig mening internationellt projekt, ett "första världsomfattande seminarium i terminologi". Arrangör av

detta var den amerikanska institutionen East-West Center, inrättad av den amerikanska kongressen år 1960, och en av dess verksamhetsgrenar, Culture Learning Institute, vars program är inriktat på "cultural identity, language in culture, cultures in contact with each other, and the thought and expressions of culture". Seminariet hölls under fjorton dagar sommaren 1977 och ägde rum vid universitetet i Honolulu. Till att leda seminariet hade jag som TNCs dåvarande föreståndare inbjudits, och Anna-Lena Bucher, även hon från TNC, medverkade på ett förtjänstfullt sätt som biträdande kursledare. Med drygt 20 deltagare från många olika väderstreck blev ett av huvudintrycken från denna Stillahavsomsusade öst-väst-dialog att krav ställdes på en ny kommunikativ världsordning, där terminologiska insatser kunde ha viss betydelse utan alltför dominerande inmutningar från språkliga supermakter.

Det kan kanske här vara tillåtet att återge några nedtecknade tankar, framförda vid en livfull Nordterm-session 1978 på "palatset" Rolighed norr om Köpenhamn:

Vi som arbetar med terminologi och nomenklatur vet hur svårt det är att överbringa information om vad terminologiarbete innebär – ibland frestas man att säga att det inte bara är svårt, det är omöjligt. Men det omöjligas konst är fascinerande. – En terminolog som samtidigt vill vara kommunikator om sitt arbete har ofta att tränga igenom ett medium som är mörker, töcken och dimma. Han kan då finna tröst i de välavvägda ord som en amiralitetslord eller liknande fällde vid ett berömt sjöslag utanför Köpenhamn. Som befälhavare hade denne man totalt tappat orienteringen om motståndarens position. Sin slutsats i det läget formulerade han så: "Nu när vi har förlorat målet ur sikte, måste vi fördubbla våra ansträngningar."

Grönköping i glädjeflor

Vid intervjujupennan: Bengt Norbrink
(Medlem av redaktionen, Grönköpings Veckoblad)

Nytt Ingenjörscentre äntligen halvfärdigt

Grönköpings nya Ingenjörscentre, som steg för steg vuxit upp intill gamla sopstationen, står nu i det allra närmaste helt nyinviat, bekräftar centrets chef, hr överingenjör Glenn Maskinell, för TNC-Aktuellt. Redan å lördag skall nämligen ingen annan än själve hr borgmästare Mårten Sjöqvist, med kommunens gyllene högtidssax (av trädgårdstyp) avhugga det blågula, löpande band, som t.v. skiljer byggnaden från dem, som skola arbeta där!

Än så länge präglas måhända byggnaden av en viss halvfärdighet, medger hr Maskinell. Sålunda är ex.-vis elektriciteten ännu ej indragen i väggarna, varför våra skickliga ingenjörer under inkörningsperioden få simulera (låta som) datorer, robotar, städmaskiner och annat mekaniskt.

Ingenjörerna komma också att stå vid sina arbetsplatser och brumma, när invigningsgästerna å lördag gå runt och inspektera centrets lokaler, å det att allt skall bliva så verklighetstroget som möjligt.

I samma syfte komma två av datorerna, som temporärt drivas av ångström, att å sina skärmar visa texten "Systemet ur funktion" resp. "Fel kommando. Gå åter till G4!". Under själva invigningsfesten kommer även så en reparatör att låtsas skruva isär den stora centraldatorn, återigen för att gästerna skola känna igen sig, samt för att markera, att allt går normalt till.

... och terminologin ligger i högsätet!

Vid detta nya Ingenjörscentre kommer nomenklaturen att spela en stor roll, betonar hr M. vidare:

– Tillkomsten av Grönköpings Nomenklaturcentral (GNC) kommer säkerligen att lägga en entusiasmerande hämsko å utvecklingen!

GNC får sina lokaler å Ingenjörscentrets andra våning, där det finns gott om utrymmen att breda ut sina ord.

– Till syvende och först, som tysken säger, gäller det ju att göra orden så heltäckande som möjligt, konstaterar hr överingenjören, och det faller ju då sig av sig självt, att långa ord äro bättre än korta.

– Det engelska ordet "bar", exempelvis, är ju så oerhört kort, att man knappt hunnit uttala det, förrän det tagit slut; utan att man under tiden kunnat göra en sakkunnig analys av ordets betydelse, dess härstamning och likn. observationer.

– Nej, då göra vi nog bättre i att ersätta ordet "bar" med det långt mer imponerande och betydelsemättade ordet "dryckesutminuteringsutrymme", vilket ju klart anger, att det är en bar, som det är fråga om.

Särskilt varmt om hr överingenjör Maskinells och hans medarbetares resp. hjärtan ligger dock det teknologiska språket:

– Just inom detta område är jag en helhjärtad anhängare av ett tveklöst tillskyndande evad gäller ett ernående av ett snabbt vidtagande av eventuella åtgärder, försäkrar han, och fullföljandet av detta tillskyndande bör gå av stapeln över hela fältet, och kanske inte bara där! Här stå vi, kort sagt, inför en arbetsuppgift, som icke kan anses fullbordad, förrän vi gemensamt ha klarat av den, om ens då.

Ingen skall dock tro, att hr övering.:s ambition endast ligger i förlängningen av ord och andra termiska begrepp. Tvärtom sysslar

han också med förkortningar – ju längre, desto bättre – som kunna förtydliga och försköna vårt fosterspråk.

Härvid tar han ordet "drastisk" som utgångspunkt för sitt hart när forskningsarbete:

– Tidigare talade vi t. ex. om en "dramatisk förändring av väderleken". I ett mer modernt samhälle, såsom ex.-vis vårt, skriva tidningarna nu om "en drastisk förändring av väderleken". Ordet "drastisk" håller på att slå ut ordet "dramatisk".

– Räkna vi nu noga efter, finna vi till vår glädje, att ordet "drastisk" innehåller 8 bokstäver, att jämföra med ordet "dramatisk", 9 bokstäver. Genom att gå över till ordet "drastisk", ha vi således minskat bokstavsmängden med drygt flera procent!

– Å motsvarande sätt kunna vi minska andra ord – måhända alla – med en och annan bokstav. Av det onödigt långa ordet "Öresundsbro" kunna vi utan svårighet nyskapa ordet "Örsundsbro". Och "kompositör" kan i samma besparande anda bli "kompostör".

Även siffrorna böra ju kunna minska, så att de bli litet lättare att hålla i minnet, menar hr Maskinell. Äro vi helt säkra å, att siffran åtta är helt nödvändig, i vårt moderna tidevarv? Det tål att fundera å!

Men, frågar nu TNC-Aktuellt i en andhämtningsspaus, är det då alltid en fördel att orden – i det långa loppet – komma till korta?

– Härvidlag finnas naturligtvis inga regler, svarar hr ö.-ingenjören utan att bliva det minsta genant. När vi voro i färd med att ersätta "datamaskin" med "dator", skedde en avsevärd reduktion av det bokstavliga. Senare ha vi dock kunnat konstatera, att allt fler nu nyupptäckt den vackra formen "datormaskin" – en term som jag för egen del varmt vill tillstyrka, i det att den kombinerar ordproducenternas och ordkonsumenternas intressen; kort sagt, en riktigt standard.

– Och ingenting, tillägger hr M. med något av en lyra i tonfallet, går väl upp emot sådana

äktsvenska begrepper som "arbetsavtalslagstiftningsprogram"!

En betydande del av GNC:s resurser torde åtgå till att uppsåra gamla engelska termer samt att tillintetgöra dem med svenska motsvarigheter.

Att ordet "skruv" härstammar från engelskans "screw" torde stå klart för var och en, som fått lära sig detta.

Hr Maskinell har redan funnit ut ett fint svenskt ersättningsord:

– Naturligtvis skola vi kalla skruven för "rundgångsspik"!

Lika självklart är det att termen "mutter" kommer från tyskan, där det ursprungligen betydde "mor". Hr övering. föreslår här den svenska termen "rundgångskrage", eller möjligen "rundgångsjungfru".

Å detta sätt (menar hr M.) kunna vi sönderdelade hela vårt fosterspråk, genom att söka oss tillbaka till urtidens rötter och urtima folkord!

Sådana äktsvenska termer som "jungfru", "diskus" och "nykterist" äro användbara då vi vilja skapa ett svenskt, välklingande alternativspråk. "Svagström" torde härvid kunna ge plats åt begreppet "nykterist-el".

Ordet "boll" – som å ett sådant opassande sätt åminner om engelskan – bör ersättas med termen "klotdiskus".

– Men, tillfogar hr G.M., vi äro ännu för tidigt ute, för att kunna uttala oss om framtiden. Få vi bara igång våra datadiskanter, och våra databasar, så skall det icke stå länge å, förrän även vi kunna bjuda på en skiva!

– Den som har gott skivminne, hälsas nu välkommen till GNC:s 50-årsjubileum, vilket – passande nog – infaller om exakt fem decennier!

Med detta taga vi, under viss vinkning, farväl av Ingenjörscentrets chef, hr Maskinell. Vi skola dock fortlöpande fasthålla kontakten med denne mångkunnige överingenjör; ty även terminologer böra hålla sig å jour med det grönköpingsmässiga!

Termer från folkmun – en bro över språkklyftan

Av Stig Nilsson

De utåt mustysta kristallmottagarna med lurar hade växt ut till väldiga slåck av mahogny, som ibland också innehöll ett barskåp.

Ivar Lo berättar i "Tröskeln" om när han i början på 30-talet hyrde en lägenhet på Söder. Det var en tid då ljudisolering var ett i stort sett okänt begrepp, för både byggare och boende. De nya, rörbestyckade radiorna liknas vid *släck*, ett ord som sätter fantasin i rörelse, även om man, som jag, aldrig har stött på det tidigare.

Men om man har förmånen att ha ett betydelsemässigt så rikt nyanserat språk som svenska som sitt modersmål, är det inte att förundra sig över att okända ord dyker upp. Fast man har haft språket som sin arbetsuppgift i fyrtio år!

Hur får jag då reda på vad *släck* står för? Första hjälpen är förstås "Akademiens ordlista"; med sina 120 000 ord ger den ordnycklarna till större delen av tillvaron. Men *släck* letar jag förgäves efter, trots att både den tionde utgåvan (1973) och den elfte (1986) också låter oss få smak på ordrikedomen i andra dialekter än de uppsvenska, som ju blev huvudunderlag för vårt skrivna standardspråk.

Men jag räknar med att *släck* hör hemma i Ivar Los barndomsspråk och slår upp vår hittills enda, någorlunda geografiskt täckande dialektordbok: Johan Ernst Rietz "Svenskt dialektlexikon" från 1867. Och där hittar jag *släck*, med den betydelse som ligger bakom Ivar Los bruk av det: 'ett stort tråg att tvätta svin uti'. Det geografiska bruksområdet anger Rietz till Västerbotten – Södermanland; Ivar Lo växte ju upp i det senare landskapet.

Finns kanske *släck* med också i "Akade-

miens stora ordbok"? Det senaste fullständiga bandet, det trettionde, slutar med *stockna* (= stocka sig), så det är bara att titta efter. Något *släck* finns inte men däremot *slock* = 'större tråg eller trågliknande kar'. Jag får också veta att *slock* kommer av *sluka*; ett *slock* slukar, rymmer mycket. Ordet anges som "bygdemålsfärgat" men inom bryggerinringen fullt brukligt och uppges vara ett 'trågliknande kärl som den avsilade vörten har att passera (för kontroll av dess klarhet) innan den rinner eller pumpas till vörtpannan'. Och till vad hänvisas om inte till TNCs även internationellt uppmärksammade "Bryggeriteknisk ordlista"! Definitionen där lyder: 'trågliknande kärl för uppsamling av den avsilade vörten vid silkar eller mäskfilter'.

Ett åskådligt dialektord som funktionell term, det är något som främjar språkets livskraft och, inte minst, hjälper till att brygga över klyftan mellan fackspråk och allmänspråk.

"Jordglobens superficier består av vatten och jord, men vattnet innehar den största delen av samma superficier." Så står det i "Adelig övning", ett uppslagsverk från 1690 som skulle ge unga ädlingar grundkunskap inom matematik, lantmäteri, fortifikation, navigation m m.

Drygt femtio år senare får vi av Linné, i beskrivningen av Ölands- och Gotlandsresan, veta hur man tar vara på björksav. Barken lossas, och så småningom är "vita trädets superficies helt pulpeuse, sött och till konsistens av ett gelé".

Vad är nu detta *superficies* för något? Jo, på några ställen i Linnés resebeskrivningar möter vi det ord som med tiden helt och hållet

tränger undan *superficies*, fast det tar nästan hundra år!

Gotlandstjärnan, som är bränd av rena rötter, sedan all ytan förut är avskalad.

Ytan eller övre sidan på dessa bergen gick i små vågor, liksom havsstranden

(Västgötaresan)

Ja, faktiskt! *Superficies* står för *yta*, ett ord som vi är benägna att utan vidare räkna in bland "urorden" i svenskan. Och urgammalt är det säkert, i folkmun i den betydelse som Linné också ger oss:

Maskhål, som ej voro mindre än en duvepenna, gingo ifrån ytan in i stocken.

"Akademiens ordlista" bjuder på *ytved*, och själv bar jag i min ungdom inte bara plank och bräder utan också *ytor* vid ångsågen i grannbyn.

Mitt absolut tidigaste exempel på *yta* stammar från Linnés lärare i Uppsala, den inte så lite originelle medicinprofessorn Lars Roberg. Han gav ut en anatomi på svenska, och redan på första sidan kan vi läsa att huden är 'en genom den åtkomne luften härddad *yta*'.

Pionjären för *yta* som geometrisk term är Mårten Strömer, professor i astronomi, tidig ledamot av Vetenskapsakademien, som

grundades 1739, och senare föreståndare för amiralitetskadettskolan i Karlskrona. Mårten Strömer svarade för den första översättningen av Euklides geometri till svenska, år 1744, och i en inledande definition heter det:

Superficies, eller yta, är det som allenast har längd och bredd, men inte någon tjocklek.

I fortsättningen dominerar *superficies*, men *yta* får ibland ensamt göra tjänst, t ex i "sfärens *yta*". *Yta* får stå för både "ytinnehåll" och "begränsningsyta", medan "plan *yta*" och "basyta" ofta återges med *plan* och *bas*. I ett manuskript av matematikern Fredrik Palmquist, samtida till Strömer, har jag noterat flera ändringar av *plan* till *yta*.

Att det otympliga, medeltidslatinska *superficies* börjar få maka åt sig vid 1700-talets mitt har nog sin grund i att den nyinrättade Vetenskapsakademien satte som sitt mål att ge kunskap om naturvetenskap och teknik på svenska.

Den bevisliga framgången i det arbetet är rimligen i dag en stimulans för släktingen och 50-åringen TNC. Fast det gäller att ha tålamod. Annu i Kalmarlektorn Anders Wikströms lärobok i geometri från 1774 dominerar *superficies* över *yta*, men 1833 kan universalgeniet Carl Jonas Love Almqvist i sin geometrilärobok konstatera att "man nu sällan hör talas om superficies utan svenska ordet *ytor* gjort sig allmänt gällande".

Hur knyta vänskapsband med en fluga?

Av Bengt Norbrink,
huvudredaktör på tidskriften Teknik & Standard

Mot slutet av 1950-talet gick jag i gymnasium i Uppsala, och hade då en äldre och något originell lärare i Svenska språket och litteraturen. Han hade en utpräglad känsla för vårt modersmål, och han betraktade varje språklig förändring med snarstucken misstänksamhet – och senare med missmod.

Mest sörjde han de vackra pluralformerna: vi vilja, ni sprucko, de gingo. Och för att hämnas på den moderna tidens stillöshet, använde han som lärobok en litteraturhistoria från 1930-talet, skriven av Josua Mjöberg.

– Detta, sa han och höll upp boken, är den enda nutida litteraturhistoria som är skriven på korrekt svenska!

Och med korrekt svenska menade han just detta, att verben antog pluralformer. "Strindbergs noveller fingo ...". Och således fingo vi elever köpa den läroboken.

Josua Mjöbergs bok var känd för sina många språkliga och praktiska underligheter. En av de mest bekanta handlade om Runeberg, "som på sin sjukbädd knöt vänskapsband med en mus och en fluga".

Det enda jag har med mig från gymnasieundervisningen om Runeberg är en storögd fråga: Hur "knyter man vänskapsband" med en fluga?

Effekten av Mjöberg blev under alla förhållanden att vi tröga elever samfällt struntade i Svenska språket och litteraturen. En alltför enveten språkvård kvävde vårt intresse för språket.

Vad den gamle adjunkten önskade sig var väl ett stryktåligt språk som kunde stå sig i alla tider, och tvärs igenom alla förändringar i samhället. Han var ståndaktig, men han förblev dessvärre en stelbent tennsoldat.

Så småningom blev jag journalist, och år 1966 tog en kollega kontakt med mig och sa: "Du som är intresserad av teknik, har du läst att en teknisk organisation söker en informationschef? Tekniska nomenklaturcentralen tror jag att det var."

Jag slog upp Dagens Nyheter. Det var inte TNC som sökte, det var SIS – Standardiseringskommissionen i Sverige. Där hamnade jag som informationschef; och om några undrar vad det är som har gjort TNC så till den grad blomstrande, och SIS så till den grad okänt, så har ni nu fått en viktig pusselbit.

Första veckan på SIS lade man försiktigt en ny standard på mitt bord. Den bar rubriken "Permeabilitet hos polyvinylklorid". Redan då begrep jag att jag hamnat fel – och på den vägen är det.

Under de senaste 25 åren har jag således haft rikliga tillfällen att fundera över teknisk svenska, språkriktighet och språkvård. Inte minst när jag under mer än tio år var informationschef vid ISO – den internationella standardiseringsorganisationen i Geneve.

Det var då jag insåg, att engelskan är ett världsspråk som talas över hela världen, medan franskan är ett världsspråk som talas över hela Frankrike. Men tro mig eller ej: franskan har en högre grad av precision.

Alltnog, ISO-tiden gjorde mig medveten om värdet av ett kommunikationsspråk. Dagligen hade vi besökare från Thailand, Venezuela, Bulgarien eller Malawi; och med alla dessa talade vi engelska. Det var oerhört viktigt. Det var inte språkets elegans och renhet som förde oss samman. Snarare var det förvåningen över att vi alls kunde tala med varandra.

Den erfarenheten har kanske gjort mig något okänslig, när det gäller att bedöma – och fördöma – engelskans brutala intrång i det svenska språket. Via engelskan har vi fått sådana utmärkta ord som *television* och *radio*. Jag har ingen som helst förståelse för "Fernsehen" och "kringkasting". Och om alla praktiker i hela världen (inklusive fransmännen) talar om *design* – ligger det då ett omistligt värde i att vi svenskar använder termen *formgivning*?

Med risk för att – för all framtid – bli utesluten ur terminologernas gemenskap vågar jag undra: hade det inte varit ungefär lika bra att ta över engelskans (amerikanskans) "computer" – uttalat på svenska? Lätt att förstå (också för utlänningar). Lätt att klä i svensk språkdräkt: *computern*, *computrar*. Med verbet: *att computerisera*. Är det så mycket värre än *att datorisera*?

Det svenska begreppet *dator* har många fördelar. Det ansluter till *motor*, *rotor* och *traktor*. Men – i sanningens namn – det har inte löst problemet. De flesta talar alltså om "datan". Eller "datamaskinen", eller rentav "datormaskinen". Är vi nöjda med det?

Swappa filen

Men allvarligt talat: visst finns det otaliga exempel på dåliga och ogenomtänkta lån från engelskan.

Databranschen kan bidra med åtskilliga exempel av den här typen:

Cacherutinen skall swappa filen i displayramens stackbotten med motsvarande fil i första diskett-driven.

Kommunikationen är inte otillräcklig – den är obefintlig – utanför den egna gruppen.

Inför sådan usel kommunikation kommer jag att tänka på tecknaren MEMs patetiska, kontaktlösa präst. Han står på bandybanan, iförd skridskor, prästkappa, bandyklubba och prästhatt. Och han ropar:

– Kära killar, vem survar?

Dataspråkets avarter bör man hålla efter. Å andra sidan undrar jag om vi i Sverige – just nu – är lite överkänsliga för lånen från engelskan?

Viktor Rydberg tyckte illa om ordet *karak-*

terisera och uppfann ordet *känneteckna*. Blev vi därav synnerligen hjälpta? Eller, som en professor i engelska språket uttryckte saken: Många inbillar sig att ordet *kapacitet* är mer svårbegripligt än ordet *förmåga*.

Tänk om det till äfventyrs är precis tvärtom? Jag tror att den besynnerliga tanken är svår att erövra för en rättrogen språkvårdare. *Permeabilitet* är kanske – när allt kommer omkring – ett ganska användbart ord, bland experter. I synnerhet om alternativet skulle bli *genomsläppningsförmåga*. Vilken term är bättre än den andra?

När *containern* kom till Sverige, och skulle skildras i svensk standard, uppfann man inledningsvis den svenska termen *lastbehållare*. Det misslyckades, naturligtvis. *Containern* var inte vilken låda – eller lastbehållare – som helst. Den var strikt definierad, med avseende på mått och lyftegenskaper, och dessa definitioner var internationella. En riktig container ska kunna lyfta en last av ett bestämt antal ton. Om den kan lyfta en last av endast fem hundra kilo, då är det ingen container. Har man det sammanhanget klart för sig, inser man utan vidare att begreppet *lastbehållare* hamnar fel. En lastbehållare kan lyfta hur många – eller hur få – kilo som helst. Termen säger ingenting.

En container däremot är – en container.

Glädje av TNC

Vi på Teknik & Standard har en ständig och ständigt förnyad glädje av att TNC finns. Det hänger inte minst samman med standardiseringens internationella karaktär. Ofta vill vi berätta om internationell standard (formulerad på engelska och franska) – och så saknar vi ord, begrepp eller formuleringar på svenska.

Och låt mig säga, till femtioåringens lov, att vi alltid fått utmärkta svar på våra frågor. Och om vi ibland gått fel i terminologin, så beror det nog på att vi inte frågat TNC tillräckligt ofta.

Vi har till exempel frågat oss: ska vi – som vårdar oss om ett hyggligt tekniskt språk – verkligen använda "chips"? Självfallet ringer vi TNC, och får det klara beskedet: "Inte är chips någon riktigt bra term, det tycker vi inte; men den har onekligen slagit igenom,

och därför får den duga." Det föreföll oss vara ett särdeles utmärkt besked.

Sen finns det naturligtvis svårigheter av ett annat slag. Inom sociologin använder man ofta (det amerikanska) begreppet "Interaction Process Analysis". Man analyserar hur folk gör när de är tillsammans. Men på svenska blir detta en så förfärlig term som *interaktionsprocessanalys*.

I standardiseringen hittar vi, i samma mån, titlar som "Polyvinylkloridharts och harts av vinylkloridsampolymerer för allmänt ändamål – Bestämning av mjukmedelsabsorption vid rumstemperatur".

TNC, Språknämnden och alla tänkande språkvårdare måste ta ställning till om dessa mastodontiska ord verkligen är en naturlig och omistlig del av svenskt språkbruk. Jag skulle personligen sätta värde på om TNC tog initiativet till en diskussion kring detta tema, eftersom detta är ett problem som är särskilt akut inom det tekniska området.

Låt oss även här tala klarspråk.

Inom många "internationella" svenska företag blir man i dag alltmer tvåspråkig. Koncernspråket blir merendels engelska. Och frågan ställs på sin spets: ska man – i ett multinationellt företag – över huvud taget bry sig om att översätta namn på komponenter, detaljer, processer? Varför krångla till det med krystade svenska termer, när man ändå arbetar på engelska?

Stämningen är, med andra ord, anti "last-behållare" och pro "container". Det är inte språkvårdarna, och än mindre lärarna i svenska språket, som i dag förestavar diskussionens villkor.

Kanske bör vi – som författaren Sven Fagerberg antydde i en artikel i *Teknik & Standard* – överväga att avstå från vårt svenska språk, för att i stället bli förstådda och uppskattade på engelska? Eller borde vi åtminstone avstå från bokstäverna å, ä, och ö?

– Tack gärna, genmälde journalisten Bo Östlund på Svenska Dagbladet. Då slipper jag stå där i utländska hotellreceptioner och tala om "Ostlund with two pricks"!

Men så enkelt är det nu inte. Under min ISO-tid kom jag i kontakt med ett västeuropeiskt projekt i Fjärran Östern. Man skulle starta en monteringsfabrik – men det gick

dåligt. Ideliga fel i monteringen. Felaktiga beställningar. Fabrikationsfel som inte uppmärksammades – och så vidare. I det läget hittade man på "namn" på alla detaljer. Rena fantasinamn alltså, men samtidigt ordbilder som stämde överens med det lokala språket. "Rätt sorts ljud" – om man så vill.

Och efterhand som alla hade lärt sig vad alla detaljer hette, så försvann felen. Arbetspotet ökade. Arbetsglädjen spred sig.

Ett annat exempel från Venezuela. När man skulle bygga en hypermodern tunnelbana i huvudstaden Caracas, med utländsk teknikhjälp, började man – framsynt – med att utveckla en detaljerad terminologi. Alla komponenter, alla processer, skulle ges distinkta termer. Resultat: inhemsk arbetskraft och utländska tekniker kunde samarbeta – perfekt.

Ser man på TNCs roll i det perspektivet, inser man vilken betydelsefull roll som organisationen spelar – och, framför allt, torde komma att spela.

Vi står i dag inte inför ett läge där alla termer håller på att bli evinnerligen fastställda, under evighetens himmel. Tvärtom: det är nu – inför framtidens Europa – som hela terminologiarbetet kommer att prövas, och ifrågasättas.

Det finns många som tror, att ett integrerat Europa ger det engelska språket förtursrätt. Kommunikationsspråket kommer att ta överhanden.

Men det är inte alls så säkert. EG har som bekant lagt fast principen att varje EG-medborgare ska kunna uttrycka sig på sitt eget modersmål. Alltså finns det i dag nio officiella EG-språk. Leder detta till en språkförbistring, som i sin tur gynnar engelskan?

Det är inte alldeles självklart. Om – exempelvis – holländskan visar sig ha en intressant, distinkt och lätt ihågkommen term – är det inte den termen som slår igenom? Det här är i varje fall en utveckling som många EG-tjänstemän tycker sig iakttaga. I så fall går vi inte mot en allomfattande engelska, utan snarare mot ett slags tekniskt och administrativt "europeiska" – hur det nu kommer att se ut.

I standardiseringens värld finns ytterligare en faktor att räkna in. De globala standardiseringsorganen – ISO och IEC – har två

officiella språk: engelskan och franskan. De västeuropeiska standardiseringsorganen – CEN, CENELEC, ETSI – har dessutom ett tredje officiellt språk: tyskan. Franskan har genom åren lämnat mycket blygsamma bidrag till den internationella tekniska terminologin. Det är förhållandevis få franska termer som tagits upp i andra språk. Tyskan kan bli mer framgångsrik. Det nya Tyskland är Europas folkrikaste stat. Dessutom talas tyska i Österrike, större delen av Schweiz, valda delar av Frankrike, Italien, Tjeckoslovakien osv. För oss i Norden kan det dessutom ligga nära till hands – rent språkligt – att associera till tyska termer snarare än till franska och engelska.

TNC lär inte sakna arbetsuppgifter framöver.

Vi på Teknik & Standard tackar för god hjälp, genom åren. Och låt mig i jubileumsjublet få utbrista:

Vad vore väl vårt land utan TNC?

- *Jo, som en vidareutbildning – utan vidare.*
- *Eller som en utantilläxa – utan till.*
- *Eller kanske som ett tvivelsutan – utan tvivel.*
- *Ja, kort sagt som en utanordning – utan ordning!*

Låt mig således – som användare – vädja till TNC, att ni måtte finnas kvar också om femtio, och hundra år.